

Zadeva C-653/19 PPU**Predlog za sprejetje predhodne odločbe****Datum vložitve:**

4. september 2019

Predložitveno sodišče:

Spetsializiran nakazaten sad (Bolgarija)

Datum predložitvene odločbe:

4. september 2019

Tožeča stranka:

Spetsializirana prokuratura

Tožena stranka:

DK

SKLEP

Datum: 4. september 2019

Mesto: Sofija

Spetsializiran nakazaten sad
(specializirano kazensko sodišče, Bolgarija)

Drugi senat

na obravnavi, zaprti za javnost, v
naslednji sestavi:

[...] (ni prevedeno)

[...] (ni prevedeno)

[...] (ni prevedeno)

je po preučitvi splošne kazenske zadeve št. 398/2017 sklenilo:

- 1 Ta spis vsebuje več sodnih odločb, ki se nanašajo na zakonitost zadrževanja osebe DK v priporu in na podlagi katerih je bil zavrjen njen predlog za izpustitev, pri čemer je bila ta zavrnitev v skladu s členom 270(1), drugi stavek, Nakazaten protsesualen kodeks (zakonik o kazenskem postopku, v nadaljevanju: NPK) utemeljena z neobstojem novih okoliščin.
- 2 Upoštevati je treba nedavno sodbo ESČP v zadevi Magnitskiy in drugi proti Rusiji (sodba z dne 27. avgusta 2019, 32631/09 in 53799/12); v točki 222 navedene sodbe je poudarjeno, da je domneva v korist izpustitve obrnjena, kadar je treba v

skladu z nacionalno zakonodajo pripor ohraniti, če ni novih okoliščin, in da je s tem dokazno breme preneseno na obrambo.

- 3 Nacionalni pravni okvir je zelo podoben ruskemu pravu, obravnavanemu v navedeni sodbi, poleg tega pa je v točki 222 navedene sodbe kot primer nacionalne sodne prakse, ki je s tega vidika sporna, navedena neka bolgarska zadeva; čeprav se je ta [bolgarska] zadeva nanašala na zakonodajo, ki je zdaj odpravljena, pa je bolgarska sodna praksa ostala nespremenjena.
- 4 Verjetno je torej, da je nacionalno pravo v nasprotju ne le s členom 5(3) EKČP, temveč tudi s členom 6 in uvodno izjavo 22 Direktive 2016/343, v delu, v katerem je s tem pravom dokazno breme v zvezi z nezakonnostjo pripora preneseno s tožilstva na obrambo, s čimer je vzpostavljena domneva zakonitosti zadrževanja v priporu, ki jo mora ovreči obramba.
- 5 V obravnavanem primeru je zadrževanje obtoženca v priporu več kot tri leta ravno posledica dejstva, da obramba sodišča ni mogla prepričati, da tega pripora ni treba nadaljevati. Drugače povedano, pripor je bil ohranjen zato, ker obramba ni predložila dokaza, da obstaja razlog za izpustitev, in ne zato, ker bi tožilstvu uspelo dokazati, da bi bil ta pripor prav edini mogoči preventivni ukrep.
- 6 Nedvomno je izpustitev bolj verjetna, če sodišče upošteva nasproten pristop, torej če za zadrževanje v priporu zahteva le, da tožilstvu uspe prepričljivo dokazati, da so materialnopravni in procesnopravni pogoji za pripor še vedno izpolnjeni in da ni ustrezen noben milejši ukrep.
- 7 Sodišče mora za uporabo takega pristopa izključiti uporabo člena 270(1), drugi stavek, NPK, kar pomeni, da se je treba prepričati, da je ta določba v nasprotju s pravom Unije; to pa lahko zavezujoče ugotovi le Sodišče Evropske unije.
- 8 Zato je treba vložiti predlog za sprejetje predhodne odločbe.

Iz teh razlogov je

SKLENILO, da

Sodišču Evropske unije PREDLOŽI ta predlog za sprejetje predhodne odločbe:

Dejansko stanje

- 9 DK je bil obtožen sodelovanja v organizirani kriminalni združbi in umora, pri čemer je prvo kaznivo dejanje opredeljeno v členu 321, drugo pa v členu 116 nakazatelen kodeks (kazenski zakonik). Za vsako od teh obtožb sta predvideni različno trajajoči zaporni kazni, vključno z dosmrtno zaporno kaznijo za umor ali poskus umora. Obtoženih je bilo tudi devet drugih oseb, na katere se ta predlog za sprejetje predhodne odločbe ne nanaša.

- 10 Kazenski postopek se je začel po streljanju v neki restavraciji, v katerem je bila ena oseba ubita, druga pa hudo ranjena. Državno tožilstvo trdi, da je oseba DK odgovorna za smrt navedene osebe. Obramba trdi, da sta bili navedeni dejanji storjeni v samoobrambi, ki naj bi bila potrebna zaradi napada, katerega povzročitelji naj bi bili oškodovanci in tretje osebe. Ugotovljeno je bilo, da je oseba DK ostala na kraju dogodka in se predala policiji.
- 11 Zoper osebo DK je bil 11. junija 2016 odrejen pripor. V skladu z nacionalno zakonodajo datum konca njegovega pripora ni bil določen.
- 12 Zadeva je bila 9. novembra 2017 predložena sodišču. V skladu z nacionalno zakonodajo sodišče ni preverjalo dokazov in utemeljenosti obtožnice.
- 13 V sodnem postopku je bil 5. februarja 2018 vložen prvi predlog za izpustitev, ki pa ni uspel. [Začasni] pripor je tako postal stalen. V skladu z nacionalnim pravom trajanje tega pripora predhodno ni bilo omejeno in v zvezi z njim ni predviden nikakršen redni nadzor po uradni dolžnosti. Pripor traja, dokler se na predlog obrambe ne odpravi.
- 14 Obramba je nato vložila še šest predlogov za izpustitev na prostost, vendar z nobenim ni uspela; nekaterim je bilo na prvi stopnji ugodeno, vendar pa je bila na drugi stopnji sodna odločba v korist obrambe razveljavljena. Sodišče (prvo- in drugostopenjsko) je preučilo predlog za izpustitev na prostost z vidika zahteve, določene v nacionalni zakonodaji, in sicer da morajo obstajati nove okoliščine, zaradi katerih pripor ne bi bil zakonit. Predlog obrambe, da se začasni pripor nadomesti [z drugim ukrepom], je bil zavrnjen, ker je bilo razsojeno, da argumenti, ki jih je predstavila obramba v utemeljitev izpustitve, niso dovolj prepričljivi.
- 15 Državno tožilstvo ni vložilo nikakršnega predloga za ohranitev pripora, saj v skladu z nacionalnim pravom zadrževanje v začasnem priporu ni časovno omejeno in državnemu tožilstvu ni treba predlagati njegovega nadaljevanja. Če je obdolženec v priporu, v njem ostane, dokler obramba ne predloži dokaza o „spremembi okoliščin“, zaradi katere zadrževanje v priporu postane nezakonito. Državno tožilstvo je v postopku v glavni stvari uspešno ovrglo argumentacijo obrambe, v skladu s katero naj bi prišlo do „spremembe okoliščin“.
- 16 Predložitvenem sodišču je bil predložen nov predlog za izpustitev na prostost, ki ga je vložila oseba DK. Tudi tokrat je državno tožilstvo kot argument navedlo le, da ni novih okoliščin.

Predložitveno sodišče ugotavlja, da če odloči tako, kot mu narekuje nacionalna zakonodaja, bo lahko odredilo izpustitev na prostost le, če bo obrambi uspelo prepričljivo dokazati, da je prišlo do „spremembe okoliščin“. Predložitveno sodišče hkrati dvomi, da bi bil tak pristop lahko skladen s členom 6 in uvodno izjavo 22 Direktive 2016/343, ker je s tem pristopom tako vzpostavljena domneva zakonitosti zadrževanja v priporu, ki jo mora ovreči obramba.

17 Oseba DK je za zdaj v [začasnem] priporu.

18 Pravo Unije

Člen 6 in uvodna izjava 22 Direktive (EU) 2016/343 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 9. marca 2016 o krepitvi nekaterih vidikov domneve nedolžnosti in krepitvi pravice biti navzoč na sojenju v kazenskem postopku (UL 2016, L 65, str. 1).

Člena 6 in 47 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (UL 2016, C 202, str. od 389 do 405 – v nadaljevanju: Listina).

19 Pravo Sveta Evrope

Člen 5(3) Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter te sodbe ESČP: Magnitskiy in drugi proti Rusiji (pritožbi št. 32631/09 in 53799/12), točke od 212 do 223; Pastukhov in Yelagin proti Rusiji (pritožba št. 55299/07), točke od 38 do 51; Iljokov proti Bolgariji (pritožba št. 33977/96), točke od 76 do 87; Rokhlina proti Rusiji (pritožba št. 54071/00), točke od 63 do 70; Zherebin proti Rusiji (pritožba št. 51445/09), točke od 56 do 63; Buzadji proti Republiki Moldaviji (pritožba št. 23755/07), točke 59 in od 84 do 102.

Točka 3, točka 8(2), točka 11, točka 23 in točka 24 priporočila Rec(2006)13 Odbora ministrov Sveta Evrope državam članicam o uporabi ukrepa pripora, pogojih, v katerih se izvršuje, in o vzpostavitvi varoval zoper zlorabe.

Točki 12.1 in 12.3 resolucije Parlamentarne skupščine Sveta Evrope št. 2077 (2015) z dne 1. oktobra 2015, naslovljene „Zloraba začasnega pripora v državah podpisnicah Evropske konvencije o človekovih pravicah“.

Nacionalno pravo

Nakazatelen protsesualen kodeks (zakonik o kazenskem postopku, krajše: NPK)

20 [op. prev.: v izvorniku ni točke 20]

21 Trajanje prisilnega ukrepa „zadrževanja v začasnem priporu“:

V sodni odločbi, s katero se zoper obdolženca odredi pripor, ob njeni izdaji ni navedeno natančno trajanje tega pripora. Ta pripor traja do odprave na predlog obrambe. Obveznost preverjanja zadrževanja v priporu, ki se opravi po uradni dolžnosti, nastane šele ob izreku končne sodbe o vsebini zadeve (člen 309 NPK).

22 Prisilni ukrep „zadrževanja v priporu“ v fazi predhodnega postopka¹

¹ Zadeva iz postopka v glavni stvari je že v sodni fazi postopka; na tem mestu je sistem faze pred sodnim postopkom podrobno opisan zaradi celovitejše predstavitve nacionalnega prava.

Po izdaji sodne odločbe o zadržanju obdolženca v trajnem priporu lahko ta pripor traja določen najdaljši čas, katerega dolžina je odvisna od teže očitane kaznivega dejanja (člen 63(4) NPK). Do konca tega obdobja lahko obramba predlaga odpravo pripora (člen 65 NPK). Sodišče mora ponovno preučiti vse elemente v zvezi z zakonitostjo pripora (člen 65(4) NPK), pri čemer ga ne zavezuje predhodna odločba v zvezi s tem (točka 4 sklepa o razlagi št. 1/02). Natančneje, ne obstaja nobena domneva zakonitosti pripora, v skladu s katero bi pripor izhajal iz pravnomočne sodne odločbe in bi se nadzor moral nanašati na obstoj ali neobstoj novih okoliščin. Prav nasprotno: Varhoven kasatsionen sad (bolgarsko vrhovno sodišče) razlaga (v točki 4 sklepa o razlagi št. 1/02) zakonsko določbo tako, da mora sodišče ugotoviti obstoj okoliščin, na podlagi katerih se lahko pripor ohrani.

V primeru suma, da obramba zlorablja pravico do vložitve predloga za preverjanje zadrževanja v priporu, lahko sodišče za največ dva meseca prepove vložitev vsakršnega novega predloga v zvezi s tem; ta prepoved ne velja v primeru poslabšanja zdravstvenega stanja obdolženca (člen 65(6) NPK).

23 Prisilni ukrep „zadrževanja v priporu“ v sodni fazi postopka

Sodišče šele s svojim prvotnim aktom [v sodnem postopku] izvede izčrpen in neodvisen pregled nad zakonitostjo pripora. Nato ta pripor med sodnim postopkom postane stalen. Natančneje, odpravi se lahko le v primeru „spremembe okoliščin“ (člen 270(1), drugi stavek, NPK). Drugače povedano, dokazati je treba nova dejstva, ki utemeljujejo zakonitost zadrževanja v priporu.

Člen 270(1) in (2) NPK določa:

„Člen 270

(1) Vprašanje spremembe prisilnega ukrepa se lahko postavi kadar koli med sodnim postopkom. Če so se okoliščine spremenile, se lahko pri istem sodišču vloži nov predlog v zvezi s prisilnim ukrepom.

(2) Sodišče na javni obravnavi odloči s sklepom.“

Zadrževanje v priporu v sodni fazi postopka ni časovno omejeno in traja do odprave pripora. Predlog za odpravo vloži obramba, ki mora dokazati, da se je spremenilo dejansko stanje, zaradi česar bi bilo treba odpraviti pripor in sprejeti milejši preventivni ukrep.

Posledično se pozornost sodišča, ki izvaja nadzor, preusmeri zlasti na vprašanje, ali je ta sprememba okoliščin dovolj upoštevana; če to ni tako, se odredi ohranitev pripora.

24 Vprašanje za predhodno odločanje

Ali je nacionalna zakonodaja, ki v sodni fazi kazenskega postopka kot pogoj za ugoditev predlogu obrambe, da se odpravi pripor obdolženca, določa obstoj spremembe okoliščin, v skladu s členom 6 in uvodno izjavo 22 Direktive 2016/343 ter s členoma 6 in 47 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah?

25 Dopustnost vprašanja

Člen 6 in uvodna izjava 22 Direktive 2016/343 se nanašata na dokaz krivde obdolženca: natančneje, izvajanje dokazov urejata le, kar zadeva meritorno odločanje, s katerim se odgovori na vprašanje, ali je zadevna oseba kriva ali nedolžna. Nacionalna zakonska določba (člen 270(1), drugi stavek, NPK), ki je upoštevna v obravnavanem primeru, pa se nanaša na odgovor na vprašanje o pravilnosti postopka: to je vprašanje, ali je treba pripor ohraniti. Zato ni jasno, ali se v obravnavanem primeru uporabljajo te določbe Direktive 2016/343.

Obrazložitev vprašanja

- 26 Nacionalno pravo, v skladu s katerim je sodna odločba o odreditvi pripora trajna, je v skladu z načelom pravne varnosti. Natančneje, potem ko je bil sklep o odreditvi pripora zoper obdolženca sprejet najprej na prvi in nato na drugi stopnji s pravnomočno sodno odločbo, se lahko ta pravnomočna odločba ponovno preuči le, če obstajajo nove okoliščine. S tem se zagotovijo enostavnost, jasnost in učinkovitost. Poleg tega se s tem izogne potrebi po ponavljanju istih razlogov za potrditev pripora in se prepreči tveganje neskladja med sodišči, do katerega bi prišlo, če bi prvostopenjsko sodišče odredilo izpustitev na prostost iz razlogov, ki jih je drugostopenjsko sodišče v prejšnji odločbi že zavrnilo.
- 27 Vendar je načelo pravne varnosti sestavni del meritornih sodb. Njegova uporaba za procesno dejanje, kot je zadržanje v priporu, pomeni vpeljavo domneve zakonitosti tega pripora, s čimer se dokazno breme za okoliščine, ki upravičujejo odpravo pripora, prenesejo na obrambo. To pa je povsem v nasprotju z razlago člena 5(3) EKČP, ki jo je dalo ESČP: po njegovih navedbah mora biti pri presoji zakonitosti pripora domneva vedno v korist izpustitve obdolženca, pripor pa mora biti izjema, določena v strogo omejenih primerih (sodbi Magnitskiy, točka 214, in Buzadji, točka 89). ESČP je poleg tega menilo, da nacionalna zakonodaja, ki dovoljuje odpravo pripora le, če obstajajo nove okoliščine, posledično potrjuje nasprotno domnevo, in sicer da mora pripor trajati, dokler se ne dokažejo razlogi za izpustitev (sodbe Magnitskiy, točka 214, Pastukhov in Yelagin, točka 49, Ilijkov, točki 85 in 87, Rokhlina, pritožba št. 54071/00, točka 67, in Zherebin, točka 60)².
- 28 To tveganje, da se ovrže domneva, ki daje prednost izpustitvi, in da se potrdi domneva zakonitosti pripora, je zelo visoko glede na značilnosti nacionalnega prava, v skladu s katerim pripor ni omejen z najdaljšim rokom niti ni predvideno,

² Številke sodb ESČP so navedene v točki 19.

da se redno preverja po uradni dolžnosti. S tem zadrževanje v priporu na določen način postane trajno. Zato se vsak predlog obrambe za izpustitev obravnava kot pravno sredstvo, vloženo zoper pripor, za katerega je bilo razsojeno, da je zakonit, in kot predlog za ugotovitev njegove nezakonitosti.

- 29 Tako je razvidno, da bo moralo sodišče, če obramba predlaga odpravo pripora, presoditi, ali obstajajo prepričljivi dokazi v korist izpustitve obdolženca, in ne, ali obstajajo prepričljivi dokazi za zadrževanje v priporu.
- 30 Iz navedenega izhaja, da bo sodišče, ki mora preučiti predlog obrambe za odpravo pripora, pri svoji presoji uporabilo poseben pristop: sodišče bo natančneje preučilo, ali so od zadnje odločbe v zvezi s tem istim vprašanjem nastale nove okoliščine, ki kot take vodijo do ugotovitve, da je pripor po novem postal nezakonit.
- 31 Nadzor nad zakonitostjo se ne nanaša na vprašanje, ali so vsi pogoji za pripor še vedno izpolnjeni, temveč ali so bili zadostno izpodbiti. To praktično pomeni ugotovitev, da mora obramba predložiti prepričljive dokaze za to, da je treba pripor odpraviti.

Možnost uporabe prava Unije

- 32 Člen 6(1) Direktive državam članicam nalaga, da svoj kazenski sistem uredijo tako, da tožilstvo nosi dokazno breme; v skladu z odstavkom 2 navedenega člena se v primeru vsakršnega dvoma odloči v korist obrambe. V uvodni izjavi 22 je navedeno, da – s pridržkom uporabe dejanskih ali pravnih domnev – ni dovoljeno obrniti dokaznega bremena; vendar bi te domneve morale biti „razumno omejene“, ob upoštevanju „pomembnosti tega, kaj je od takšnih domnev odvisno“, „pravic obrambe“, in dejstva, da so te domneve „razumno sorazmern[e] z legitimnim zasledovanim ciljem“.
- 33 Nacionalna zakonska določba člena 270(1), drugi stavek, NPK določa domnevo v korist tožilstva in v škodo obrambe: natančneje, pripor se šteje za dejansko zakonit, če je bila njegova zakonitost že predhodno dokončno ugotovljena. Ta pripor tako postane nespremenljiv, pri čemer mora obramba na svojo pobudo izpodbijati njegovo zakonitost in v zvezi s tem navesti prepričljive argumente.
- 34 Iz tega izhaja, da ta nacionalna zakonodaja spada na področje uporabe člena 6 in uvodne izjave 22 Direktive 2016/343, ker navedena zakonodaja določa pravno domnevo, ki je načeloma dovoljena, če izpolnjuje nekatere zahteve. Nikakršnega dvoma ni, da navedena domneva izpolnjuje pogoj, da je izpodbojna. Ugotoviti je treba, ali je „razumno omejena“, ali se pri njej upošteva „pomembnost tega, kaj je od takšn[e] domnev[e] odvisno“ in ali je „razumno sorazmerna z legitimnim zasledovanim ciljem“. Za to presojo je izključno pristojno Sodišče.
- 35 Določba člena 6 Listine določa pravico do svobode in varnosti. Sama narava ukrepa „pripora“ vključuje odvzem prostosti. Iz tega razloga morajo biti pogoji, ki dovoljujejo odpravo pripora, skladni z dopustnimi omejitvami področja uporabe

člena 6 Listine, te same omejitve pa morajo izpolnjevati zahteve člena 52(1) Listine. Ugotoviti je treba, da določba člena 6 ustreza določbi člena 5 EKČP (člen 6 PEU in člen 52(3) Listine) in da se razlaga EKČP, ki jo je dalo ESČP, neposredno uporablja; z razlago Listine se ne sme zmanjšati raven varstva, zagotovljena z EKČP (člen 53 Listine).

- 36 Določba člena 47 Listine zagotavlja pravico do učinkovitega pravnega sredstva pred sodiščem. Nacionalna določba člena 270(1), drugi stavek, NPK po naravi omejuje pravico do obrambe, ker je obdolženec soočen z domnevo zakonitosti svojega pripora. Namesto da bi moralo tožilstvo dokazati razloge za zadržanje v priporu, mora obramba predložiti dokaz za razloge, ki upravičujejo odpravo pripora. Zato je ključno vprašanje, ki se postavlja, ali to zmanjšanje ravni varstva povzroči neučinkovitost pravnega sredstva, ki je na voljo v skladu z nacionalnim pravom.

Stališče predložitvenega sodišča

- 37 Nacionalno pravo je do leta 2000 določalo obvezen začasen pripor za nekatera kazniva dejanja, pri čemer so se izjeme od tega sistema razlagale ozko; obdolženec je moral dokazati obstoj teh izjemnih primerov in je bil izpuščen šele po tem, ko je uspešno ovrigel domnevo, da je treba odrediti pripor. Tako je bil uveden nacionalni pravni sistem, v katerem je po odreditvi pripora zoper obdolženca njegov pripor zakonit, pri čemer mora ta oseba to zakonitost izpodbiti prepričljivo in se pri tem lahko opira le na spremembo okoliščin.
- 38 Po številnih sodbah ESČP (Ilijkov proti Bolgariji, pritožba št. 33977/96; Nikolova, pritožba št. 31195/96; Assenov in drugi, pritožba št. 24760/94; Nankov, pritožba št. 28882/95) je bila sprejeta reforma, v skladu s katero je bil obvezen pripor odpravljen in je bil uveden postopek izpodbijanja pripora pred sodiščem. Reforma se je nanašala zlasti na fazo pred sodnim postopkom, v kateri je ESČP ugotovilo največje število posegov v pravice obdolženca do obrambe. Tako je bila v okviru nadzora nad zakonitostjo pripora vzpostavljena višja raven varstva obdolženca: sodišče, pri katerem je bil vložen predlog v zvezi s tem, je po uradni dolžnosti opravilo celovito novo preučitev, pri čemer ni upoštevalo sklepa o odreditvi pripora.
- 39 Ta reforma ni napredovala tako dobro v fazi sodnega postopka, v kateri je bila uporabljena nižja raven varstva: ker je bil namreč obdolženec že v priporu, je bila njegova izpustitev na prostost odložena s pridržkom nastanka novih okoliščin, ki prej niso bile upoštevane in v zvezi s katerimi je morala obramba predložiti dokaz.
- 40 Taka je razlaga besedila člena 270(1), drugi stavek, NPK, pa tudi načina, kako nacionalno sodišče to določbo uporablja, tudi v postopku v glavni stvari.
- 41 S sprejetjem Direktive 2016/343 so se pojavili novi izzivi za razvoj nacionalnega prava o kazenskem postopku, od odločitve Sodišča v zvezi s tem pa bo odvisno, ali se bodo ti izzivi rešili tako, da se bosta spremenili nacionalna zakonodaja in nacionalna pravna teorija.

[...] (ni prevedeno) [pravne določbe in podpisi]

ZALOŽNA DOKUMENTA